

Stichting Oudheidkamer **Fredewalda** Tolbert

Nummer 36
Jaargang 19
Maart 2013

Redactie:

Greet Atsma-Alberda
Jur Engels
Marianne Schuringa
Doutzen Sloterdijk

Redactie-adres:

G.H. Atsma-Alberda
Hoofdstraat 11
9356 AT Tolbert
Telefoon (0594) 51 34 65
E-mail info@fredewalda.nl

In dit nummer:

1. Aan de lezer
2. Tolberter dorpshuis verkocht
3. Het museale deel van de boerderij / Geslaagde Fredewalda-middag over Tolberter middenstand / Fredewalda-middag
4. Van de voorzitter van Fredewalda / Kwajongensstreken
7. Column van Geert Braam
8. In Memoriam / Agenda / Nijjoarsvezide en de Tolberter Erepennig
9. Giften en schenkingen / Aangeboden erfgoed
10. Opnieuw een historisch pand in Tolbert afgebrand
11. De japon van Hantje Vermeulen-Pakes
12. Foto uit de oude doos / Een nieuwe opgave

Internet:

www.fredewalda.nl
www.fredewaldaboerderij.nl

Bankrelatie:

Rabobank rek.nr. 3351.80.035

Oud Nieuws

Aan de lezer

Langzamerhand naderen wij de in gebruikneming van de boerderij. Deze zomer zal het zover zijn. Ik wil u graag bijpraten over hoe het nou allemaal precies in elkaar steekt.

Er functioneren 3 stichtingen.

- Stichting Oudheidkamer Fredewalda (door iedereen 'Fredewalda' genoemd, u wel bekend).

- Stichting Fredewalda Beheer (zorgt voor ontwikkeling van de boerderij en de toekomstige exploitatie).

- Stichting Dorpscentrum Tolbert (door iedereen Dorpshuis genoemd).

Wat betreft 'Fredewalda', daar hoeft ik niets over te zeggen. Die gaat een prachtig museaal informatiecentrum inrichten met de maquette als middelpunt.

De beide andere stichtingen zullen in elkaar opgaan, Dorpshuis en Beheer worden één geheel. Dat is eenvoudiger voor de exploitatie, één administratie is beter dan twee. Hierbij zijn twee uitgangspunten die moeten worden gehanteerd:

- 'Fredewalda' moet er onderdak.

- Alle huidige gebruikers van het Dorpshuis moeten er onderdak.

Thermometer

Hoe staan we er voor op dit moment? Anderhalf jaar geleden hebben we een Thermometer geplaatst met de mededeling dat we nog 5

ton aan geld moesten verzamelen. Momenteel is daar een ton van binnen. De actie van de thermometer is eigenlijk een beetje tegen ons gaan werken. Veel mensen kregen het idee dat we er lang niet zouden komen. In de 5 ton op de thermometer zat echter ook een groot bedrag dat we dachten nodig te hebben voor de terreininrichting. Ruim 3 ton. Dat geld blijken we uiteindelijk lang niet nodig te hebben, dus daar zit al een groot stuk winst.

Verkoop dorpshuis

Het oude dorpshuis is verkocht. Daar hebben we een goede, maar bijzondere deal mee gemaakt. In april passeert de akte en dan krijgen we direct

een behoorlijk bedrag uitbetaald. Met dat geld kunnen we alle bouwactiviteiten voor de boerderij afwerken. Dat wil zeggen: geheel afbouwen en ook het buitenterrein aanleggen.

Ons uitgangspunt is steeds dat alles wat we doen, betaald wordt. Dat lukt. Ook de activiteitenshuur die aan de westkant naast de boerderij gebouwd wordt, kan er direct komen. Het enige waar we nog niet direct groen licht voor geven is het bijgebouw achter de boerderij. Daarvoor komen we nog tekort.

Het is zo, dat wij in de deal van de verkoop van het oude dorps huis, in een later stadium nog een stevig bedrag mogen verwachten. Dat hangt af van de winst die er gemaakt wordt na de verbouw en de exploitatie daarvan.

Toch kunnen we vanaf september alle activiteiten van het dorps huis uitvoeren. Goed overleg met alle partijen onderling maakt dat mogelijk.

Tot aan de vakantie moet er nog veel werk verzet worden, binnen en buiten. Mochten er nog **vrijwilligers** zijn die daar een bijdrage aan willen leveren, dan kunnen zij contact opnemen met mij (telefoon 06-53 75 45 46) of Simon Riepma (telefoon 0594-51 47 83).

We zijn er bijna. Zoals er vaak gezegd wordt: de laatste loodjes wegen het zwaarst. Maar we komen er, met uiteindelijk een prachtig resultaat: de Cazemier-boerderij als dynamisch centrum in ons mooie dorp. Héérlijk toch!

*Piet de Vries, voorzitter
Fredewalda Beheer*

Tolberter dorps huis verkocht

Zoals bekend verhuist 'Ons Dorps huis' naar de boerderij Hoofdstraat 27. In wezen betekent dit dat het dorps huis door deze verhuizing voor sluiting is behoeft.

Het gaat over het algemeen niet erg goed met dorps huizen. Achterstallig onderhoud en problemen met de stijgende energiekosten, vormen de grootste oorzaak voor het feit dat ze het hoofd niet meer boven water kunnen houden. De meeste dorps huizen, ook dat van Tolbert, zijn gebouwd in een tijd dat het gas spotgoedkoop was. Over isolatie werd niet nagedacht.

Toen de mogelijkheid van een verhuizing van het dorps huis naar de boerderij zich voordeed, heeft het dorps huisbestuur besloten om die stap te doen. Dan hoefde de stekker er niet uitgetrokken te worden. Want dat zou verschrikkelijk zijn geweest voor de Tolberter dorps leven.

In de loop van dit jaar wordt het gebouw aan het Meester Boonstraplantsoen verlaten.

Dit dorps huis is in de zeventiger jaren van de vorige eeuw gebouwd. Het was de opvolger van het eerste echte dorps huis uit 1958, een houten gebouw, dat oorspronkelijk een woonbarak was

geweest voor pioniers die de Noordoostpolder hadden drooggelegd. Met man en macht hebben de Tolberters het gebouw gedemonteerd en naar Tolbert vervoerd en het verbouwd tot Dorps huis (zie foto uit 1966).

Ook voor de bouw van het nieuwe dorps huis, dat in februari 1975 werd geopend, heeft de bevolking zich erg ingespannen. Met verschillende acties werd de vereiste 'eigen bijdrage' in de bouwsom bij elkaar gebracht: ruim twee en vijftig duizend gulden, een enorme som in die tijd!

Na bijna veertig jaar dienst is 'Ons Dorps huis' (de naam is bedacht door mevrouw Tuintjer-Beute) verkocht aan Wim de Vries, ondernemer te Tolbert. Het gebouw blijft bestaan, maar het krijgt na een ingrijpende verbouwing een andere bestemming. Zo zal er o.a. een aantal wooneenheden in worden gerealiseerd.

Het dorps huis blijft in gebruik tot en met de verhuizing naar de boerderij.

Achter de bar (en ook op de foto hierboven) staat opvolgster Ella Huizing, die ook in boerderij Fredewalda als beheerder zal optreden.

Op 30 november 2012 werd afscheid genomen van de tijdelijke beheerders van Ons Dorps huis. Onder toezicht oog van penningmeester Albert Berends bedankt secretaris Taeke Potstra (van links naar rechts) Jan en Martje van der Kaap, en Jannie Boer. Piet Kiemel ontbreekt op deze foto.

Het museale deel van de boerderij

Nog even en dan kan Stichting Oudheidkamer Fredewalda voorzichtig beginnen met de inrichting van het museale deel van de boerderij in het voorhuis plus een gedeelte van de schuur.

Dan kan ons pronkstuk, de prachtige maquette van Tolbert, eindelijk weer opgesteld worden.

De maquette vormt het centrum van de permanente expositie en is het vertrekpunt om de geschiedenis van het dorp en de streek te kunnen vertellen.

We hebben Willy van der Schuit, historicus, ingeschakeld om straks met een mooie permanente expositie in de boerderij te kunnen starten.

Willy van der Schuit doet onderzoek, schrijft en heeft ruime ervaring in het inrichten van tentoonstellingen. De ideeën en wensen van 'Fredewalda' zijn door haar vertaald naar een compacte expositie, waarbij tal van onderwerpen uit de historie van het dorp en de streek in beeld worden gebracht middels aansprekende teksten en ondersteund door erfgoed dat 'Fredewalda' in de loop van de jaren heeft vergaard en bewaard.

Het inrichtingsplan van ons historisch bezoekerscentrum in de boerderij is vervat in een bidbook getiteld 'Wonen en Werken in Tolbert'.

Het is de bedoeling dat het een interactief gebeuren wordt. De informatie bij de huisjes op de maquette (wie woonden er en de verhalen van vroegere bewoners) wordt digitaal opgeslagen en zal t.z.t.* via touchscreens kunnen worden gelezen en bekeken. Om u gerust te stel-

len, niet iedereen is tenslotte even handig met de computer, de papieren versies liggen ook ter inzage. En zittend bij de maquette, die nu op tafelhoogte wordt gebracht, kan t.z.t.* ook informatie via het scherm worden opgeroepen bij de pandjes.

Voor de digitalisering van ons erfgoed, dat bestaat uit goederen, documenten, rouwbrieven, foto's, boeken, enzovoort, is een heel team aan het werk. Allemaal vrijwillig. Geweldig!

De kamers van de boerderij zijn al regelmatig in gebruik bij open dagen en vergaderingen.

Nu al voel je dat de sfeer goed is... Echt 'Fredewalda'!

*In verband met de hoge kosten van de hard- en de software, zal dit gedeelte stapje voor stapje worden uitgevoerd.

Geslaagde Fredewalda-middag over Tolberter middenstand

Op 17 november 2013 werd in De Postwagen een geslaagde middag gehouden over de Tolberter middenstand.

Chris Veeze (zie ook foto rechts) vertelde smakelijk over de zakelijke levensloop van zijn vader en moeder en zijn eigen ervaringen als ondernemer.

Er werd een prachtig filmpje getoond over een uitvinding van Engbert Veeze, die sloten mechanisch kon reinigen. Het vrijwel professionele commentaar bij de beelden was van zijn echtgenote Catrien Veeze.

Daarnaast waren er filmbeelden die als vanouds vakkundig door cineast Tjerk Bekius in een fraaie collage waren verwerkt.

Om de kas van 'Fredewalda' te spekken werden Grunneger kouken van bakkerij Staghouwer verkocht, voorzien van een mooi plaatje van de boerderij. Ze vloegen als warme broodjes weg...

'Fredewalda'-middag op zaterdag 6 april 2013

Thema: Kwajongensstreken

Na het prachtige verhaal van Chris Veeze op de vorige Fredewaldamiddag (zie foto), ontstond zomaar het idee om een keer aandacht te schenken aan kwajongensstreken (want die had Chris ook vast wel gedaan, werd vermoed).

Kwajongensstreken, ze worden zo vaak verteld, die moeten gedeeld worden met een groter publiek en worden vastgelegd.

We hebben Jan Oldenhuis, oud-medewerker van de Groninger Archieven, uitgenodigd om over 'Kwajongensstreken' een leuke lezing te geven.

Maar wat zou een Fredewaldamiddag zijn zonder verhalen van eigen bodem?

We denken dat dit een onderwerp is waar alle generaties aan mee kunnen doen. Dan zal duidelijk worden dat er een verschuiving plaatsvindt in het type 'kattenkwaad'. Appeltjes stelen uit andermans boomgaard: vroeger wel, maar tegenwoordig? De onschuldige grappen van Dik Trom, Pietje Bel en Kruimeltje, komen ze nog voor?

We zullen het horen, ondermeer van Wiebe Cazemier.

Tjerk Bekius en Marianne Schuringa zijn bij hem op bezoek geweest om wat leuke anekdotes op te nemen.

Oproep: als u ook mee wilt doen en een leuk verhaal kwijt wilt dat in Tolbert en omgeving speelt, meld het ons zo spoedig mogelijk!

En...kwameisjesstreken zijn natuurlijk ook welkom! Misschien wilt u het zelf vertellen, misschien is het geschikt voor een filmpje, het is altijd de moeite waard om opgeschreven en bewaard te worden.

Bellen met Greet Atsma, telefoon (0594) 51 34 65.

Van de voorzitter van Fredewalda

Nu Piet de Vries alles al verteld heeft rond het boerderijproject, rest mij alleen maar een Kwajongensstreek.

Kwajongensstreken van Meindert Bouma Rookbommen

Ik ben de helft van een identieke tweeling en de kwajongensstreken die wij uithaalden waren vaak gezamenlijk en in vereniging.

In Drachten, tijdens onze HBS-tijd, begonnen we te experimenteren, nee niet wat u denkt. Rond Sinterklaas, met belbommetjes en rond

de jaarwisseling met rookbommen. We maakten onze eigen rookbommen en ander vuurwerk. Uit rotjes en gillende keukenmeiden haalden we het kruid en samen met suiker, salpeter, poedermelk en sterretjes maakten we de fijnste bommen. Op het aanrecht, rechts stond pa olieballen te bakken en aan de linkerkant maakten wij ons vuurwerk. Het kruidmengsel ging in pvc-buizen, even aanstampen met de pollepel, ombuigen en klaar is Kees, onze vader bakte onverstoord verder. Tegenwoordig is het fabriceren van zulk vuurwerk een misdrijf en staat hierop een gevangenisstraf. In die zin waren wij dus jeugdige crimineeltjes, de latere dominee en wethouder, maar zondaren kunnen zich bekeren en het is inmiddels verjaard.

Wij besloten de bommen te testen na de oudejaarskerkdienst. Wij waren als eersten, voor de slotzang, de kerk uit, de rookbommen werden onder de auto's van de kerkgangers geschoven en aangestoken.

Een auto was in de jaren zestig nog meer een statussymbool en een heilige koe dan nu. De eigenaren zagen tandenknarsend hun auto in rook opgaan, maar toen de rook was opgetrokken bleek er geen vuiltje aan de lucht. Ze stonken wel door de gesmolten PVC. Mijn schoonvader heeft het nog altijd over die rotjongens van Bouma als ik over rookbommen begin, terwijl onze vader onschuldig was.

Kwajongensstreken van Roel Akker 11 november en de geit

Roel is opgegroeid in het oude pand Hoofdstaat 57, dat vroeger café Akker was. Een echt dorpscafé waar heel veel kon. Zo kwam er een keer een klant, die een geit mee naar binnen nam. Mét een jong. Roel zijn vader wilde het kleine geitje wel kopen. Dat kon niet, het kleintje moest bij de moeder blijven. Maar, na een paar borrels werd zowel de geit als het jong aan Steven verkocht. De oude geit werd weer doorverkocht en Roel werd de nieuwe eigenaar van het kleine geitje.

Het geitje werd groot en Roel ging op zekere dag met de geit naar de bok. Bij Harm Lourens.

Het was op 11 november. Roel was al van de lagere school af, dan liep je niet meer met de lampion. Dus ging Roel op de terugweg met de pas gedekte geit langs de huizen om zijn favoriete lied 'Kip kap kogel' te zingen. Hij belde aan, er werd open gedaan, Roel begon uit volle borst te zingen, maar al snel kreeg hij het snoepgoed in zijn handen geduwd. De bewoner van het huis kneep de neus dicht. Vreselijk, wat een stank. Wég! Alleen bakker Van der Sluis, die gewaarschuwd was, bleef kalm en kwam

Roel uit voorzorg al tegemoet en gaf hem traditioneel een puntdrop met 'zout' erop. In het korte stukje van Harm Lourens naar huis werd best veel snoep opgehaald. Dankzij de geit die naar de bok was geweest.

Lijnen

Achter de Postwagen lag vroeger het voetbalveld van VV Tolbert. Daar was ook een klein blauw/wit hokje, waarin de spullen waren opgeslagen, die nodig waren voor de wedstrijd.

Op een zaterdagochtend was Roel samen met Jelle Heuker aan het 'strunen', het was mooi weer en ze liepen naar het voetbalveld. Er was niemand. Wat zou er in dat hokje zitten? Het slot hing los aan de deur, dus: kijken! Daar lagen vlaggetjes, netten en daar stond het karretje waarmee de witte lijnen op het veld werden aangebracht. En een zak met kalk! De verleiding was té groot. Roel laadde het wagentje met kalk, ging ermee naar buiten en begon lijnen te maken. Maar vraag niet hoe! De machine deed zijn werk, golvende lijnen tekenden zich af op de grasmat, ook daar waar ze niet hoorden. Kris, kras. En Jelle maar lachen. Of de wedstrijd dat weekend nog doorgegaan is, dat weet Roel niet meer

Kwajongensstreken van Tjebbe Hepkema

Een avontuur aan de Auwemalaan

Het zal in het vroege voorjaar zijn geweest, rond 1962, toen we met een aantal vrienden, op pad gingen. We waren denk ik met 4 of 5 jongens, allen in de leeftijd van 10 tot 12 jaar.

Ik kan me alleen de naam van Henk Ottema, van de bakker, herinneren. Met een niet vast omschreven plan fietsten we op zoek naar avontuur de Auwemalaan uit, toen nog een smal weggetje midden in de weilanden. Halverwege Diepswal hebben we de fietsen in de berm gelegd en zijn te voet verder gegaan. Eén van de vrienden had lucifers mee genomen en het leek ons een goed plan om de berm af te branden. We hielpen daarbij de natuur, dachten we. Al het oude, verdorde gras moest na de winter ruimte maken voor jong nieuw gras. We hadden wel eens gezien dat boeren dit ook deden, dus was het in onze beleving een spannende, maar wel een legale manier van avonturieren.

Er stond een stevige wind, zodat de beginnende vuurtjes al snel aanwakkerden tot een ware bermbrand, met een behoorlijke rookontwikkeling. In onze beleving stond de hele Auwemalaan in de hens, maar dat was natuurlijk niet zo. Het enthousiasme van onze groep werd ook langzaam wat minder, aangezien het vuur niet meer door ons was te beheersen. De wind zorgde wel voor uitbreiding. Dit gegeven bezorgde mij een onprettig gevoel, want wat als er een eind verderop een huis stond vlak aan de weg? Eigenlijk begon ik een beetje bang te worden. Maar de durfallen in de groep gingen vrolijk door en riepen dat het allemaal goed komt en dat we geen mietjes moesten zijn. Uiteindelijk is er ook niets gebeurd van die omvang, maar...

Toen we na een paar uur avontuur onze fietsen weer opzochten stond ons een vervelende verrassing te wachten, want het bleek dat onze fietsen door een bermbrand behoorlijk beschadigd waren. Een zwaar teleurgestelde groep ging weer richting het dorp, onderweg bedenkend hoe we dit thuis moesten vertellen. Nu ik mij dit avontuur weer voor de geest haal, schaam ik me toch wel, want we hebben er toen voor gekozen om te vertellen dat we bezig waren geweest met het plukken van wilgenkatjes, en dat we de fietsen beschadigd in de berm terug vonden.

Onze ouders hebben hier werk van gemaakt en de politie ingeschakeld. Dit was natuurlijk helemaal niet de bedoeling, maar wanneer je eenmaal begonnen bent met een leugen is het ook lastig om terug te keren naar de waarheid. We moesten op gesprek komen bij de dorpsagent, waarvan ik de naam me niet meer kan herinneren, maar wat ik weet is dat het een agent was met een stevig postuur. We werden ontboden in de keuken van Bakkerij Ottema, alwaar 'het verhoor' plaats vond. Jaren later werden we nog steeds herinnerd aan dit gesprek, aangezien de agent met de riem van zijn uniform stevige krassen op de houten keukenstoel van de familie Ottema had gemaakt. Dit was zijn handtekening voor een avontuur met vervelende herinneringen. Uiteindelijk is de echte waarheid nooit helemaal boven tafel gekomen, althans in mijn beleving. Maar het zal ongetwijfeld zo zijn dat onze ouders en ook de politie/veldwachter drommels goed door hadden hoe de vork in de steel heeft gezeten.

De fietsen zijn schoongemaakt en waar nodig, gerepareerd en vervolgens hebben we allemaal veel moeite gedaan om dit avontuur zo snel mogelijk te vergeten.

Kwajongensstreken van Koert Liewes

Een kwajongensstreek van Sint en Piet

Op de ochtend van de dag dat Sinterklaas en zijn vele Pieten in Tolbert zou aankomen, was het Sinterklaasteam bij elkaar en hoorden ze dat de spreekstalmeester Jan Mantingh, die de Sint en zijn gevolg al jaren in de

Postwagen op een voortreffelijke manier ontving op het kinderfeest, die middag niet aanwezig kon zijn omdat hij plotseling in het ziekenhuis was opgenomen, waar hij geopereerd werd aan zijn oor.

“Wij waren natuurlijk zeer benieuwd wie ons nu zou ontvangen en hoe het verder af zou lopen in de Postwagens, maar dat was zoals altijd in Tolbert perfect geregeld”. De Sint en de hoofdpiet hadden bedacht om na de feestelijke intocht maar even een bezoek te brengen aan Jan in het ziekenhuis. Dat had hij wel verdiend! Het ziekenhuis vond het een prima idee. Maar wat zou het leuk zijn als Sint en Piet ook even een bezoek zouden brengen aan de kinderafdeling. Het personeel ging de ouders ook uitnodigen om er een echt feestje van te maken.

Zo gezegd zo gedaan. We reden na een geweldige intocht om 5 uur in de middag naar Groningen in de auto van Tineke Smilda. We hadden voor Jan een groot oor van marsepein meegenomen.

Na het bezoek aan Jan gingen we naar de kinderafdeling en we hebben de kinderen daar verwend met snoepgoed en opbeurende verhalen om hun beterschap te bevorderen.

We kwamen aan het bed van een jongetje van een jaar of 10 dat met de fiets was gevallen en zijn been gebroken had. Zijn ouders spoorden het kind aan om een leuk cadeautje aan Zwarte Piet te vragen. Nadat Zwarte Piet de boterham van het jongetje had verorberd, vroeg hij hem wat hij dan wel voor de verjaardag van Sint wilde hebben. Na enige aarzeling vroeg hij een BMX crossfiets, waarna Zwarte Piet bedenktijd vroeg in verband met de hoge kosten, maar het daarna

heel vlotjes toezegde. De ouders hadden het schaamrood op de kaken.

Piet vertelde hem ook nog dat er nog twee van die fietsen in het magazijn van

Sinterklaas stonden en dat hij zelfs mocht kiezen tussen een rode en een zwarte. Toen Sint en Piet later weer op de gang liepen, fluisterde Piet in Sint zijn oor: “Zo, die zijn er maar weer mooi ingetuind.”

En Jan Mantingh? Die luisterde na die tijd véééél beter.

Kwajongensstreken van Mannus Wijchman Appels en peren...

Ik was altijd het braafste jongetje van de klas. Natuurlijk deed ik ook mee met het her en der stelen van appels en peren uit andermans tuin. Sommigen werden kwaad en kwamen achter je aan. Die waren een geliefd doelwit, terwijl dominee Haseloo altijd zei: “Komen jullie mij helpen plukken jongens?” En dan was de lol er af.

De tram

Vroeger had je achter garage Liewes het rangeerterrein van de Drachtster tram.

Daar stonden de wagons te wachten om gelost te worden of ze werden er tijdelijk geparkeerd. Spelen in de lege wagons was leuk, maar nog leuker was ze van de rem af te draaien waardoor je ze kon verplaatsen. Aangezien het spoor wat afliep richting de Holm, was het leuk een paar wagons richting garage Smidts te duwen waar we ze rustig op de rails lieten staan. Als de tram kwam moest de machinist eerst het spoor vrijmaken voor hij verder kon.

De wissels van het spoor stonden meestal op slot, maar soms werd er wel eens eentje vergeten. Wij zetten die dan stiekem om en zo kon het gebeuren dat de tram vanuit Leek ineens het rangeerterrein opschoot in plaats van door te rijden naar Drachten.

Scooter

Een van de jongens van melkboer Jan Tienkamp (Tammo) was gymleraar in Tolbert. Het gymlokaal bevond zich bij de lagere school aan de Hoofdstraat. Tammo verplaatste zich op een voor die tijd populaire Vespa scooter. Deze werd altijd keurig netjes buiten bij de ingang geparkeerd.

Echter op zekere dag wilde Tammo na de lessen vertrekken, maar hij kreeg zijn scooter met geen mogelijkheid aan de praat. Uiteindelijk dan maar met de scooter naar Henk de Vries gebracht.

Deze beste man is er twee dagen mee bezig geweest, maar kon het niet vinden. Hoe men er achter gekomen is weet ik niet, maar op een gegeven moment zag iemand dat er in de uitlaat een dikke appel was geperst. Appel verwijderd en de Vespa liep weer als een trein. Sindsdien stond de scooter binnen geparkeerd in het halletje.

Wie het gedaan heeft zal wel een raadsel blijven, maar de dader ligt nog niet op het kerkhof. (!!)

Column van Geert Braam

Niets bevreemdt mij wat jonge en wat oudere jongens aan streken uit kunnen halen. Het is geen gemakkelijk onderwerp en in de archieven zijn die kwajongensstreken moeilijk te vinden. In mijn beleving vallen de kwajongensstreken vaak buiten het zicht van de politie en ze hebben daarom haast nooit gevolgen als bijvoorbeeld een veroordeling.

Wordt het wel ernstiger met de streken, dan vallen ze mogelijk onder criminele zaken. Bij ontdekking van de kwajongensstreken werd er door de ouders of de leerkrachten vaak gestraft.

We krijgen op de a.s. 'Fredewalda'-middag een boeiende lezing van mijn oud-collega Jan Oldenhuis, die er zowel uit het recente als het verre verleden veel over kan vertellen. Op mijn voorstel is hij gevraagd voor die middag. Zoals u van mij gewend bent, heb ik vaak voor mijn column iets uit de tijd van een paar honderd jaar geleden, maar het recente verleden is niet minder boeiend.

Kwajongensstreken, u kunt zich er zelf waarschijnlijk ook veel van herinneren, misschien wel van u zelf of anders van boefjes uit uw omgeving. Het varieert van appeltjes stelen uit de notaris-

tuin tot en met de fiets van de politie of iemand anders. De bekende kwajongensstreek is de achterband van de fiets gedeeltelijk leeg laten lopen, vervolgens een heel klein aardappeltje of appeltje tussen het spatbord en de leeggelopen band duwen en vervolgens de band weer oppompen. De persoon in kwestie zag dat niet en hij kwam er heel moeilijk achter waarom zijn fiets blokkeerde. De boefjes op afstand verraadden elkaar niet en sloten samen eensgezind de rijen.

De wereld is groter dan de wereld van Tolbert alleen, daarom een voorval uit mijn vroegere woonplaats Ulrum. Maar het had zich net zo goed in Tolbert afgespeeld kunnen hebben. Het wordt ook omschreven in het boek 'Christelijk onderwijs in Ulrum 1870-1990', waar ik aan meegewerkt heb. Eindredacteur van dat boek: Willem Duinkerken (bekend publicist van historische boeken). In zijn jeugd wonende te Ezinge (en kroongetuige van het voorval), studeerde hij in 1939 aan de MULO in Ulrum.

De jongens wilden hun onderwijzer meneer E. van der Veen er wel eens tussen nemen en ze hadden een prachtig systeem uitgedacht met flinterdunne, bijna onzichtbare draden, verbonden aan één van de weegschalen op de kasten achter in de klas. Meneer Van der Veen hield achter de lesenaar een betoog richting de leerlingen. Een in spanning verkerende klas. Dunne daden vanuit een bank en onder de banken door verbonden met één der weegschalen. En dan... opeens gaan de schalen op en neer. Verbazing bij meneer Van der Veen, maar vlug daarop boosheid. In een haastige tred naar de beweging veroorzakende leerling, die in paniek de

touwtjes te strak hanteert. Gevolg: de weegschaal gaat omver en stort op de vloer. Ontnuchtering bij de leerlingen en meneer Van der Veen.

Foto uit 1931: Op de kasten achter in de klas staan de weegschalen.

Zelf maakte ik mij ook schuldig aan een kwajongensstreek, die zich afspeelde op de Technische school in Leek in 1963. Wat ik uitgespookt had weet ik niet meer, maar de conciërge zou mij een flinke schop onder de k... geven. Ik deed een stap vooruit en Fokke van de Veen (bijgenaamd Fokke Kat) schopte niet mij, maar een gat in de lucht en hij ging zelf keihard onderuit op de deurmat en belandde op zijn rug.

Een ander voorval, en dat brengt alles weer in evenwicht, kan ik bestempelen als een positieve kwajongensstreek. Een kameraad van mij en ik kwamen in diezelfde tijd terug van een schoolfeestje uit Leek. In Tolbert lag er een dronken man in onmacht bij de cafetaria van Veeze naast zijn fiets. Wij konden dat niet aanzien en hebben hem weer op de been en de fiets geholpen. Hij vertelde ons met dubbele tong dat hij naar de Pasop moest. Wij konden hem niet alleen laten gaan, want hij zou in onze ogen doodgereden worden op de kruising met Rijksweg 43. Het was een hele klus om hem na veel valpartijen veilig over de Rijksweg te zetten. Hij was ons erg dankbaar en beloofde, middels een meegegeven adres, om een dag later een flink stuk spek (van zijn huisslachting) bij ons in Marum af te leveren. Nooit weer iets gehoord, maar we hadden wel een goed gevoel over ons dat wij een persoon gered hadden van een fataal ongeval. Dus het was niet allemaal kommer en kwel wat de jeugd uitspookte, ook deze menslievendheid hoort bij de jeugd en zo eindigt mijn column positief.

In Memoriam Wieger Smit overleden

Op 15 februari 2013 is Wieger Erenst Smit overleden, 75 jaar oud.

Wieger was één van de eerste donateurs van 'Fredewalda' en miste bijna nooit op onze bijeenkomsten. Hij was een man met een groot historisch besef en hij verdiepte zich niet alleen in de geschiedenis van het Westerkwartier en de provincie, maar ook in tal van interessante onderwerpen als WO II, de postgeschiedenis en nog veel meer. Een omvangrijke huisbibliotheek was de bron van zijn kennis. Kennis die hij graag met ons deelde. Wieger was een verteller.

Toen wij in 1999 met het 'Oral history'-project begonnen kwam Wieger het filmteam versterken.

Hij was opgegroeid in Tolbert en wist als geen ander de te interviewen Tolberters aan het praten te krijgen, door hen aan te moedigen met zijn eigen verhalen. Wieger was een mensenmens.

Wij zullen hem missen.

Agenda

Zaterdag 6 april 2013:

Fredewaldamiddag in het Farmhouse van de Postwaggen te Tolbert.

Thema: Kwajongensstreken

Aanvang: **14.00 uur**

Donateurs vrij entree, belangstellenden € 2,00

Vooraf is de boerderij open van **11.00 tot 13.00 uur!**

Kijk ook eens op internet:
www.fredewalda.nl
www.fredewaldaboerderij.nl

Nijjoarsvezide en de Tolberter Erepennenning

Voor de zevende keer is de Tolberter Erepennenning uitgereikt. Dit gebeurde tijdens de Nijjoarsvezide op 5 januari dit jaar.

De penning wordt ieder jaar uitgereikt aan een persoon, een club of een instantie die zich op een bijzondere manier heeft ingezet voor de leefbaarheid van het dorp.

De jury had uit verschillende nominaties een keus gemaakt. Door het vertonen van een trailer (kort filmpje) gemaakt door Tjerk Bekius, werd bij de bekendmaking de spanning opgevoerd. Wie zou het zijn? We zagen een voetballertje, auto's en Sinterklaas, gezeten in een rijtuig.

Toen was duidelijk dat de Tolberter Erepennenning 2013 was toegekend aan Koert Liewes. Op de foto rechts overhandigt voorzitter Martin Weerd van 'Oldebert' de penning. Zijn verdienste:

gedurende 26 jaar was Koert Sinterklaas in Tolbert. Hij heeft met zijn optreden als Goedheiligman inhoud gegeven aan een mooie traditie. Voor de Tolberter jeugd was hij de 'enige echte' Sint tijdens de Sinterklaas kinderfeesten in de Postwaggen. Vorig jaar heeft Koert de mijter aan de wilgen gehangen.

Daarnaast heeft Koert bestuurlijk zijn steentje bijgedragen in VV Tolbert en de Handelsvereniging. Bovendien was hij in 1982 de motor van het prachtige feest van 1000 jaar Tolbert.

Ook de Zwarte Pieten deelden in de eer van de Tolberter Erepennenning 2013. Zij werden verrast met een bloemetje.

Voorzitter Martin Weerd van de Vereniging van Dorpsbelangen Oldebert, blikte in zijn Nijjoars-speech terug en keek naar de toekomst. "Voor Tolbert zal 2013 een belangrijk jaar worden, met een nieuwe Postwaggen, als een Phoenix uit de as herrezen en de voltooiing van de Cazemierboerderij, hét cultureel centrum van Tolbert".

Traditioneel werden de Nijjoarsvezidegangers getrakteerd op bruineboensoep en snert, met roggebrood en spek. Het bleef nog lang gezellig...

Op 27 oktober 2012 en 16 februari 2013 stond de boerderij open voor belangstellenden om naar de vorderingen van de verbouwing te kijken. Verder waren er foto's met personen, waarvan vele namen ontbraken. Voor een deel konden die worden achterhaald. Ook was er een kleine boeken-

markt, waarvan de opbrengst uiteraard ten goede kwam aan 'Fredewalda'.

Giften en schenkingen

Aan het einde van 2012 werd Fredewalda blij verrast met een drietal giften.

1. De Personeelsvereniging 'Jong en Old' van Zorgcentrum Vredewold in Leek had in de algemene ledenvergadering besloten dat de jaarlijkse gift van **tweehonderd vijftiengintig euro** deze keer naar het boerderijproject van Fredewalda zou gaan. Twaalf jaar geleden was dezelfde club op die manier eigenaar geworden van een pandje op de maquette (Hoogstraatje 8). De betrokkenheid wordt erg gewaardeerd.

2. Een particulier die anoniem wil blijven, bracht op een ochtend een envelop met inhoud: **tweeduizend euro!** Geweldig!

3. 'Fredewalda' werd verblijd met een bedrag van **veertienhonderd zeventig euro en vijftig cent**.

De heer Wijbrand Havik, directeur van LIBAU en Monumentenwacht Groningen, had het boerderijproject van 'Fredewalda' als goed doel gekozen ter gelegenheid van zijn afscheid. Op de uitnodiging voor de afscheidsreceptie stond:

"Mocht u een cadeau overwegen, dan zou Wijbrand een gift ten behoeve van de restauratie en herbestemming van de historische boerderij Cazemier in Tolbert, die met bewonderenswaardige inzet van de historische vereniging Fredewalda voor het nageslacht is behouden."

In een eerder stadium is op initiatief en voor rekening van Libau het bouwhistorisch onderzoek van de boerderij gedaan: 'Bouwhistorische verkenning Hoofdstraat 27 Tolbert', J.M. Verkerk (Middestum 2009).

Aangeboden erfgoed

Weck van Jan de Boer uit Koekange

De kelder in de boerderij is prachtig gerestaureerd en wat belangrijk is, hij is droog en blijft droog!

Op de vloer liggen ongeglazuurde oude plavuizen. Helemaal in stijl.

Wat er nog miste in dit plaatje, dat was de weck die vroeger in de koele kelder werd bewaard.

En die is ons begin dit jaar aangeboden door Jan de Boer, die geboren en getogen is aan de Zuiderweg te Tolbert (nrs. 10 en 14) en later naar Koekange verhuisde.

De schenking omvat 27 weckflessen. De inhoud van de oudste flessen (zonder beugel)

is gekweekt in de moestuin van Zuiderweg 10 in Tolbert. De flessen zijn direct na WO II gevuld door Bontje de Boer-van der Laan (1888-1971), de moeder van Jan de Boer (één van de dames in het logo van 'Fredewalda').

Textiel van mevrouw Van der Veen-Nieuwhoff uit Grootegast

Een ware schatkamer aan textiel vonden wij bij mevrouw Van der Veen in Grootegast. Zij was in de familie de enige die waarde hechte aan oude kleding, ondergoed, schorten, rouwkleding, beddengoed, en wat al niet meer. De oudste stukken zijn van eind 1700. En alles goed bewaard en keurig gewassen en gestreken. Deze collectie heeft ze geschonken aan 'Fredewalda'. We zien hiermee de inhoud van de linnenkast groeien met zeer interessant materiaal!

OBS De Beelen 1987-2012 Tolbert

Jubileumuitgave t.g.v. het vijftiengintig jarig bestaan, gekregen van de jubileumcommissie.

Beugeltasje en portemonnee

De familie De Vries-Slager te Tolbert verraste ons met een oud beugeltasje met bijbehorend portemonneetje, gebreid van alpaca.

Fotolijsten

Meteen na het uitkomen van de vorige Oud/Nieuws werden fotolijsten aangeboden door de heer Deen te Tolbert, Ineke Bakker te Tolbert en Roelie de Boer-Stelma te Ureterp. We kunnen echter nog veel (vooral grote) lijsten gebruiken! Bel Greet Atsma, telefoon 0594-51 34 65.

Voorwerpen uit landbouw en huishouding

Roelie de Boer-Stelma te Ureterp heeft opgeruimd. En hoe! Een groot aantal objecten, die te maken hebben met de landbouw of de huishouding, heeft ze afgestaan aan 'Fredewalda'. Roelie haar vader was boer in de Petten. Een deel van de voorwerpen is daar gebruikt, waaronder dit strijkijzer.

Schenken van Bralt Hovinga

Eind vorig jaar heeft Bralt Hovinga het volgende aan 'Fredewalda' geschonken: boeken, kadasterkaarten, landkaarten, historische objecten en nog veel meer. Het is interessant en belangrijk materiaal, dat Bralt in de loop van de jaren heeft verzameld en zorgvuldig bewaard. Ook heeft 'Fredewalda' een doos gekregen met negatieven van dorpsfoto's die door Bralt zijn gemaakt. Werk aan de winkel voor Tietje Haan, die het Fredewalda-archief (het vroegere Dorpsarchief) in het gemeentehuis beheert. Gulle gevers, hartelijk dank!

Wat een schrik. Op vrijdag 14 december, 's morgens half zeven stond het pand Zuiderweg 1 in brand. Omdat snel duidelijk was dat er geen 'houden meer aan' was, heeft de brandweer het pand gecontroleerd uit laten branden tot er alleen een rokende puinhoop over was van het eens zo statige gebouw, deel van het beschermd dorpsgezicht.

De geschiedenis van Zuiderweg 1

Wie voor de brand wel eens naar boven heeft gekeken, naar de betonnen daklijst, had kunnen zien dat het pand gebouwd is in 1908. Daarvoor stond er een ander huis, dat laag en langgerekt was. Vanaf 1830 zijn de eigenaars bekend, te beginnen bij Hendrik Sytse Bergsma, koopman. In 1882 kocht Jannes Vermeulen (1850) het oude huis. Hij was ook koopman en in 1876 getrouwd met Hantje Pakes (1851). Ze kregen zeven kinderen. Van 1880 tot 1920 is een deel van het huis ook in gebruik geweest als postkantoor. Jannes Vermeulen was behalve winkelier ook 'brievengarder'. Toen hij deze functie in 1880 aanvaardde moest hij in zijn winkel stoppen met de verkoop van sterke drank. In 1908 werd het oude huis in opdracht van Jannes Vermeulen vervangen door een karakteristiek nieuw winkel-pand, gebouwd door het timmerbedrijf Harke Jans Meek.

In de westgevel werd een gedenksteen aangebracht:
J. Vermeulen- Pakes 1908
 Het gedeelte aan de kerkkant diende als hulppostkantoor. De brievenbus zat links naast de deur. In 1912 werd Jannes Vermeulen als brievengarder opgevolgd door zijn jongste zoon Wietse.

Opnieuw een historisch pand in Tolbert afgebrand

Deze foto van het gezin van Jannes Vermeulen en Hantje Pakes (plus opa en dienstbode) is gemaakt in 1893.

Staand achter: Sientje Schuurman, zuster van Kobus Schuurman (hulp). V.l.n.r. Martje, moeder Hantje met Wietse op schoot, Cornelis (Kees), opa Hendrik Vermeulen, Aafke, vader Jannes, linksvoor Froukje, rechtsvoor Johannes. Hendrik ontbreekt.

Jannes Vermeulen werd zakelijk opgevolgd door zijn zoons Wietse en Cornelis. Ze dreven samen de winkel en breidden uit met een grossierderij in een nieuw pand aan het Hoogstraatje en leverden goederen aan verschillende kleine winkels in de omgeving.

Er werd ook wijn gebotteld en ze startten met boomkweker Kornelis Pik een mandenmakerij achter de winkel, maar die onderneming mislukte. Rond 1920 werd de grossierderij verkocht aan Beute & Groothuis. De gebroeders Vermeulen vertrokken naar elders. Het postkantoor verhuisde naar Hoofdstraat 71 (J.J. Schuurman) en de winkel was intussen in handen gekomen van Jhr. Eiso de Wendt Alberda van Ekenstein (1885), die getrouwd was met hun zuster Froukje Vermeulen (1885). Dit echtpaar had een winkel in Zevenhuizen, maar Froukje verlangde terug naar Tolbert. (Hierbij moet worden opgemerkt dat het pand in Zevenhuizen qua bouw exact hetzelfde was als Zuiderweg 1. Het staat er nog).

Het gezin telde drie kinderen. Jacob (Koos) (1917), Hanna (1918) en Willem (Wim) (1920). In die tijd was er nog geen winkelsluiting, de eerste Winkeltijdenwet is uit 1930. Je kon er altijd terecht.

In 1947 kochten Wiemer Renkema (1915) en zijn vrouw Elizabeth Nuismer (1919) Zuiderweg 1. Wiemer begon voor zichzelf, nadat hij lange tijd bij zijn vader Albert Renkema had gewerkt, die een kruidenierszaak had waar nu Oldebertweg 14 is. De boodschappen werden in het begin met paard en wagen bij de klanten bezorgd. In de loop van de zestiger jaren groeide het levensmiddelenbedrijf uit tot een supermarkt. Het rechter gedeelte waar eerder het postkantoor was en dat door Wiemer Renkema als woning was verhuurd, werd bij de winkel getrokken toen oudste zoon Albert (1943) in de '70-er jaren de zaak overnam, samen met zijn vrouw Lammie Brink (1943). Het gezin woonde nu boven de zaak. Hun drie kinderen waren niet voor winkelier in de wieg gelegd.

Geen opvolging betekende in 1998 het einde van supermarkt Renkema en Richard Tuinenga (1961) werd toen de nieuwe eigenaar. Hij was herenkapper. Zijn partner exploiteerde destijds het Tolberter postkantoor in het pand. De geschiedenis herhaalde zich!

Vervolgens werden er een diervoederbedrijfje annex hondentrimsalon, een winkel in tuinartikelen en een kinderpartycentrum in gevestigd.

Toen Ilbina van der Molen een paar jaar geleden het 100 jaar oude karakteristieke pand betrok, werd het een winkel met woondecoratie-artikelen: BINN.wonen. Een woonwinkel met duizend en één gezellige dingen. Een aanwinst voor Tolbert. Tot 14 december 2012, toen die vreselijke brand het pand verwoestte.

Ilbina van der Molen zet haar woonwinkel BINN.wonen tijdelijk voort in Leek, in een pand in de Passage. Maar ze komt terug!

Ilbina: "Wij hebben enorm veel hartverwarmende reacties gekregen na de brand. We willen graag herbouwen en op dezelfde plek opnieuw beginnen. In Tolbert voelen we ons thuis."

*De wind heeft onverwacht
mijn zomerhoed gejat
terwijl hij nog wel
zo ontzettend lekker zat.
Maar kort daarna
maakte hij me weer blij.
er waaide opeens
een warme jas voorbij*

De japon van Hantje Vermeulen-Pakes (1851-1931)

Op de foto zien we een 'outfit' die is gedragen door Hantje Vermeulen-Pakes, de echtgenote van Jannes Vermeulen (1850-1923). Ze woonden in de tweede helft van de 19-de eeuw in het pand Zuiderweg 1, later aan de Van Speijkstraat in Groningen.

Deze japon, bestaande uit een rok, een blouse en een omslagdoek, is van zwarte wol en rijk versierd met ingewikkeld borduursel, kraaltjes en franje. Een dure jurk!

Hoe komt 'Fredewalda' aan dit prachtige geheel?

Het echtpaar Vermeulen-Pakes had zeven kinderen.

Hendrik (1877) promoveerde in Groningen en werd leraar in Den Haag. Hij was gehuwd met Geertruida Welt uit Warffum. Geertruida overleed op jonge leeftijd. Hun zoontje Jannes, dat bij de grootouders in Warffum woonde, vrij spoedig daarna.

Martje (1879) trouwde met de onderwijzer Wietse Keuning. Hij schreef onder meer twee streekromans 'De Fakkelt' en 'Het Licht'.

Aafke (1882) trouwde met Nicolaas Waterbolk, Hoofd der School in Emmercompascuum.

Cornelis (1883) trouwde met Janke Smeda uit Enumatil, waar haar vader smid was.

Froukje (1885) trouwde met Jhr. Eiso de Wendt Alberda van Ekenstein uit Niebert.

Johannes (1887) trouwde met Mathilda Eberta Nanninga, dochter van de molenaar uit Niebert en eigenaar van café In de Klaver.

Wietse (1892) trouwde op latere leeftijd met Jantje Gräler, onderwijzeres te Barnflair.

Na de dood van Johannes in 1917 hertrouwde Mathilda met Wieger Hendrik de Boer te Niebert. Haar kleinzoon

Wieger de Boer is de huidige bewoner van het Iwema Steenhuis te Niebert. Hij heeft de japon, die misschien wel honderd jaar oud is, gered uit de nalatenschap van de enige dochter van Aafke Waterbolk-Vermeulen en hem vervolgens aan 'Fredewalda' geschonken. Een prachtig object dat hoort bij het pand Zuiderweg 1 op de maquette.

De nog bekende namen op de foto rechts zijn:

1. Hindrik Frieso
2. Ali Hummel (toen dienstmeisje bij Jan Venema) (of Hennie Eringa?)
3. Froukje Pops (toen dienstmeisje bij fam. Hulshof)
4. Piet Pol
5. Abelina (Lien) Westerhof (getrouwd geweest met Hindrik Frieso)
6. Marie v.d. Weg
7. Anne Roffel
8. Ekart Beute
9. Anje Veenstra ?
10. ?
11. Metje Heys (getrouwd geweest met Geert Timmer)
12. Harmina (Mien) Poutsma of Bertha van der Weg
13. ?
14. Wiebe Piers (onderwijzer OLS)
15. Derk van der Hoek
16. ?
17. Fokke Roffel
18. Abel van der Schans
19. ?
20. Jenne Roffel
21. Sietske Gorter (getrouwd geweest met Jans de Vries)
22. Jetske Hummel (getrouwd geweest met Johannes Helmholt)
23. Jan Pol
24. Aaf van Wijk (toen dienstmeisje bij Atze Meek)
25. Hendrik (Hennie) Postema
26. Lambertus (Bertus) Frieso
27. Anje Hummel (getrouwd geweest met Bertus Frieso)
28. Hindrik Pol
29. Renske Roffel
30. Hendrik Liewes (getrouwd geweest met Annie Meek)

Tip: geef een donateurschap cadeau!

Foto uit de oude doos

In de vorige Oud/Nieuws stond een groepsfoto met de oproep namen door te geven. Al snel kwamen er reacties. De eerste was van Lien Frieso-Westerhof. Toen ook haar zus Trientje Veurman-Westerhof een briefje met namen opstuurde, werd dit het resultaat.

De foto is gemaakt omstreeks 1942 (in de oorlog) ter gelegenheid van een fietstocht naar de speeltuin in Oranjewoud (waar de foto ook gemaakt is) van de Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale (VCJC) (toen nog de Rijzen-de Kerk). De club is in die tijd opgericht door Katrijn Huizinga. Zij noemden zich de Uni met als teken de gespreide vingers als teken van vrijheid. Na een poosje werd de club opgeheven omdat er NSB'ers waren die zich bij de club wilden aansluiten en dat werd niet geaccepteerd.

Een nieuwe opgave

De foto kregen we van Jantje Sinnighe-Hut. Rechts staat Jan Sinnighe, die vrolijke muziek ten gehore bracht op de koets met huishoudschoolmeisjes. Het was volgens Jantje ter gelegenheid van de opening van Auwemalaan in 1956. Naast Jan staat Henny Wolters, conciërge van de Huishoudschool. Wie zijn die meisjes? Mail uw oplossing naar info@fredewalda.nl of stuur een briefje naar Greet Atsma, Hoofdstraat 11, 9356 AT Tolbert.

